

ПЕРСОНІФІКАЦІЯ ДЕЯКИХ ІМЕННИКІВ ЯК ВАЖЛИВИЙ ВИД ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА АНГЛІЙСЬКУ

У статті розглядаються характерні особливості функціонування граматичних елементів при перекладі речень з "агентивними неживими підметами" з української мови на англійську.

Вивчення варіативності мови на різних рівнях її структури – одне з актуальних питань сучасного перекладознавства. Метою даного дослідження є, перш за все, виявлення закономірностей, притаманних явищу варіативності, особливо з точки зору співвіднесеності варіантів у межах граматичної системи. У зв'язку з цим певний інтерес становить процес персоніфікації іменників, які не належать до розряду *Nomina Agentis*. Лінгвістичний аналіз на цьому рівні орієнтує на вивчення семантичних видів суб'єктів і предикатів, які уможливають процес персоніфікації у випадку українсько-англійського перекладу.

Перекладацька практика свідчить, що з двох "паралельних" текстів українською і англійською мовами більшим за обсягом буває, як правило, український текст. Однією з причин цього є притаманна англійській мові тенденція до лаконічності, стислості та компресії мовних засобів. Однак таке твердження не слід розуміти як правильне стосовно всіх ситуацій – воно просто констатує загальну тенденцію, обумовлену тим, що українська та англійська мови належать до різних типів мов аналітичної та синтетичної. Власне назви цих типів мов свідчать про те, що за своєю сутністю і принципом побудови вони не тільки різні, а навіть протилежні. Проте ця протилежність формальна, оскільки стосується вираження одного й того ж змісту. Формальні, специфічні сторони даних мов зумовлені, передусім, особливостями їх граматичної будови. Проте для адекватного перекладу важливо знати не тільки спільні риси граматичної будови вихідної та цільової мови і їх відмінності, а й особливості функціонування граматичних елементів у мовленні, тобто традиції і норми їх вживання у вихідній і цільовій мовах, що складає суттєву частину мовленнєвої компетенції перекладача.

У цій статті ми розглянемо одну з найбільш характерних особливостей функціонування граматичних елементів при перекладі речень з "агентивним неживим підметом" (термін В.І. Карабана) – тобто іменниками, які попри свою неприналежність до лексико-семантичного розряду *Nomina Agentis* проявляють тенденцію до позначення агента дії.

У контексті даного дослідження слід зазначити, що українська мова тяжіє до безособовості чи неозначеної особовості, коли не суб'єкт виконує певну дію по відношенню до "когось" чи до "чогось", а навпаки, "щось" виконується по відношенню до суб'єкта. Прикладами даного твердження слугують:

а) безособові конструкції з іменником/займенником в давальному відмінку на кшталт "тобі не холодно?", "нам весело", "їй соромно" тощо; б) безособові конструкції зі зворотними дієсловами типу "вважається, що...; виявилось, що...; мені хотілося..." та ін; в) безособові конструкції модальними словами (необхідно, не слід тощо). Наприклад: необхідно зазначити, що...; не слід ігнорувати той факт, що...; г) заперечні конструкції без модальних дієслів на кшталт "цьому не бувати!"; д) однокомпонентні безособові речення типу "Світає!" та багато інших, які виражають як дії, так і стан і підкреслюють інертність суб'єкта [1:75].

При перекладі на англійську мову більшість таких конструкцій потребують трансформацій з позначенням активного суб'єкта. Порівняй:

а) *Тобі не холодно?* – *Are you warm enough?*

Нам весело! – *We are enjoying ourselves!*

Їй соромно – *She's feeling guilty.*

б) *Вважається, що...* – *Something/somebody is believed to...*

Виявилось, що... – *Something/somebody turned out to...*

Мені хотілося... – *I felt like...*

в) *Необхідно зазначити, що...* – *One should admit, that...*

Не слід ігнорувати той факт, що... – *One oughtn't ignore the fact...*

г) *Цьому не бувати!* – *I will not have it!*

д) *Світає!* – *The dawn is breaking!*

По аналогії з першим типом речень (Тобі не холодно? – *Are you warm enough?*), які характеризують фізичний чи емоційний стан людини, в англійській мові можливими стають речення, в яких підметом є іменник, що означає неживий суб'єкт [2-19]. Наприклад:

(1) <i>Влітку на Кіпрі дуже спекотно.</i>	<i>Cyprus is rather hot in summer.</i>
<i>Якщо настануть морози, рухатись по дорогах буде небезпечно.</i>	<i>If it freezes, the roads will be dangerous.</i>

Як бачимо, особливістю граматичної будови англійського речення є те, що деякі іменники можуть персоніфікуватись, тобто виступати в ролі підмета, агента дії, хоча при цьому можуть не належати до лексико-семантичного розряду *Nomina Agentis*. Виникає питання: які ж саме іменники мають здатність персоніфікуватись? Слід зазначити, що в українській мові так звані "агентивні неживі підмети" вживаються рідше, ніж в англійських реченнях, і при перекладі іноді доводиться застосовувати трансформацію, в результаті якої підметом англійського речення стає інший член українського речення (як правило, обставина, але іноді й додаток), а при-

судок або залишається той самий, або (частіше) замінюється іншим (нерідко конверсивним, тобто таким, що позначає протилежну або зворотну дію) і який узгоджується за змістом з підметом [3: 175]. У цьому аспекті особливу увагу привертають до себе українські іменники, які включають компонент значення "період часу" (на кшталт *рік, день, майбутнє*) та, при перекладі на англійську, сполучаються з метафоричними дієсловами-присудками типу *to see, to witness, to change, to mark, to testify* тощо. Наприклад:

(2) За останні роки в даній сфері відбулося значне накопичення нового досвіду.	<i>Recent years have seen the accumulation of new facts in the field.</i>
Наступного понеділка відбудуться переговори, присвячені обговоренню даних питань.	<i>Next Monday will witness negotiations pertaining to these issues.</i>
У майбутньому такі звичні відносини можуть змінитися.	<i>The future may change this customary relationship.</i>
У найближчому майбутньому не передбачаються кардинальні зміни в даному секторі.	<i>The next few months will not see any drastic changes in the sector.</i>

Така перекладацька трансформація є фактично трансформацією метафоризації дієслова-присудка в англійській мові, тобто дієслово-присудок метафоричного, переносного значення, що утворюється в напрямку "ознака людини" – "ознака предмета" [3:176].

Трапляються випадки, коли така трансформація застосовується до українських речень, структура яких включає обставину причини, виражену прийменниками "внаслідок", "через" тощо [4:79]. Наприклад:

(3) Внаслідок страйку більшість шкіл Нью-Йорка були закриті.	<i>The strike closed most of the schools in New York.</i>
Через його помилку ми втратили цінний для нас час.	<i>His mistake had wasted precious seconds.</i>
У результаті нещасних випадків на будівельному майданчику загинуло 8 чоловік.	<i>Industrial accidents on the site have killed eight people.</i>

Такий вид трансформації може бути ефективно застосованим при перекладі газетних та журнальних заголовків і дозволяє досягти значної економії мовних засобів. Порівняй:

Водії автобусів припиняють роботу в зв'язку з відмовою в підвищенні заробітної платні.	<i>More Pay "No" Stops the Buses.</i>
--	---------------------------------------

До четвертого різновиду неживих агентивних підметів належать іменники з семантичною ознакою "подія" (війна, страйк, візит тощо):

(4) Під час війни на острові відбулися значні зміни.	<i>The war saw significant changes on the island.</i>
Внаслідок страйку багато студентів вимушені роз'їхатись по домівках.	<i>The strike sends many students home.</i>
Завдяки візитам до Канади і США значно підвищився його міжнародний імідж.	<i>Visits to Canada and the US raised his international profile significantly.</i>

Тенденцію до персоніфікації проявляють також іменники, з семантичною ознакою "гроші" (*гроші, інвестиції, долар* тощо). Наприклад:

(5) Тут ви знайдете все, що можна купити за гроші.	<i>This supermarket offers anything money can buy.</i>
Завдяки іноземним інвестиціям в регіоні зросли темпи виробництва.	<i>Foreign investments registered a fast manufacture growth in the region</i>
Курс долара залишається нестійким.	<i>Dollar has been fluctuating lately.</i>

До неживих агентивних підметів належить також ряд іменників, які мають у собі сему "джерело інформації" (стаття, лист, роман, кінофільм тощо). Наприклад:

(6) У статті йдеться про останні події в Іраку.	<i>The article covers the latest developments in Iraq.</i>
У романі висвітлюються актуальні соціальні проблеми.	<i>The novel centers on the pressing social problems.</i>
У кінофільмі точно зображується життя народу за часів правління Сталіна.	<i>The film gives an accurate portrayal of life under Stalin.</i>

Більшу агентивність в англійській мові порівняно з українською мають іменники з семантичною ознакою "приміщення" (кімната, будинок, музей, автомобіль тощо):

(7) Кімната розрахована на 70 персон.	<i>The room accommodates 70 people.</i>
На першому поверсі цього будинку знаходиться два магазини.	<i>The ground floor of the building houses 2 shops.</i>
У музеї українського образотворчого мистецтва проходить виставка....	<i>The Ukrainian Museum of Fine Arts hosts an exposition....</i>
У цьому автомобілі можуть вільно розміститися шість чоловік.	<i>The car will seat six people comfortably.</i>

Різновидом такої трансформації є метафоризація дієслова-присудка напрямку "ознака предмета" – "ознака людини". Наприклад:

(8) Я вимушений був піти до посольства, оскільки в мене закінчувався термін візи.	<i>I had to go to the Embassy because I was expiring.</i>
---	---

Я запізнився тому, що в мене зламався автомобіль. I couldn't arrive on time because I got broken.

Зрозуміло, що не всі подібні речення перекладаються на англійську мову із застосуванням такої трансформації. Проте перекладачеві слід пам'ятати про зазначені розбіжності в структурі українських та англійських речень, зумовлені частішим вживанням англійських метафоричних дієслів-присудків та більшою агентивністю англійського неживого підмета, що є ефективним засобом мовної економії при перекладі з української мови на англійську.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Л.Виссон. Русские проблемы в английской речи. Слова и фразы в контексте двух культур. Пер. с англ. Изд.2-е., испр. – М.: Р.Валент, 2003. – 190 с.
2. Аполлова М.А. Specific English (Грамматические трудности перевода). – М.: ИМО, 1977. – С.136.
3. Карабан В.І., Мейс Дж. Переклад з української мови на англійську мову. Навчальний посібник-довідник для студентів вищих закладів освіти. Вінниця: НОВА КНИГА, 2003. – С. 606.
4. Карабан В.І., Борисова О.В., Колодій Б.М., Кузьміна К.А. Попередження інтерференції мови оригіналу в перекладі (вибрані граматичні та лексичні труднощі перекладу з української мови на англійську) / Навчальний посібник. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2003. – С. 205.

Матеріал надійшов до редакції 1.04.04р.

Кузнецов В.Б. Персонификация некоторых существительных как важный вид трансформации при переводе с украинского языка на английский.

В статье рассматриваются характерные особенности функционирования грамматических элементов при переводе предложений с "агентивными неживыми подлежащими" с украинского языка на английский.

Kuznetsov V.B. The Personification of Certain Nouns as an Important Type of Transformation in Case of Ukrainian-English Translation.

The paper studies peculiar characteristics of the functioning of grammatical elements when translating sentences with "agentive inanimate subjects" from Ukrainian into English.